ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата наук з фізичного виховання і спорту,
доцента **Галана Ярослава Петровича**
на дисертаційну роботу **Костюченка Вадима Костянтиновича**
за темою «**Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи**»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Актуальність дослідження зумовлена сучасними викликами, які постають перед системою підготовки юних спортсменів, зокрема футболістів. Слід зазначити, що упродовж останніх десятиліть увага до морального, культурного та соціального розвитку особистості в умовах спортивної підготовки. Проте існуючі у сфері дитячо-юнацького футболу програми підготовки спортсменів залишають гуманітарні аспекти поза межами пріоритетів, фокусуючись переважно на фізичній, техніко-тактичній та функціональній підготовці.

Недостатня інтеграція питань гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у спортивне середовище створює ризик формування однобічної особистості, що може негативно вплинути як на спортивну кар'єру, так і на подальшу соціальну адаптацію молодих футболістів. Також необхідно звернути увагу на обмежену кількість навчальних годин, відведених на теоретичну підготовку, що значно ускладнює розвиток критичного мислення, комунікативних умінь і загальнокультурної обізнаності.

У зв'язку з цим, дисертаційна робота Костюченка В.К., присвячена обґрунтуванню та впровадженню структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти і гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів, є вкрай актуальною. Вона відповідає сучасним тенденціям гуманізації освіти і спорту, а також сприяє формуванню всебічно розвиненої, морально зрілої та соціально відповідальної особистості спортсмена.

Мета роботи полягає у розробці, обґрунтуванні та інтеграції структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти і гуманістичного виховання в систему підготовки юних футболістів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1).

Наукова новизна дисертаційної роботи.

Автором:

– уперше диференційовано предметну галузь гуманітарної освіти у системі підготовки юних футболістів з урахуванням її ролі у формуванні моральних, культурних та соціальних орієнтирів у молодих спортсменів.

Визначено потенціал гуманітарної складової для гуманізації освітнього процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах з футболу, що сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, емпатії, соціальної відповідальності та толерантної взаємодії в командному середовищі;

– уперше виявлено перешкоди у впровадженні гуманітарної освіти у підготовку юних спортсменів та запропоновано шляхи їх подолання, зокрема через розробку методичних матеріалів, використання цифрових платформ, освітніх програми для тренерів, запровадження кодексу етики у клубі та психологічний супровід;

– уперше розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів у процесі їхньої спортивної підготовки. Модель інтегрує соціальне замовлення, цілі, завдання, принципи, методи, учасників освітнього процесу та очікувані результати, що відображають цілісний підхід до виховання спортсмена як громадянина, мислячої та моральної особистості. Модель пройшла експериментальну перевірку у спортивному клубі, що дозволило оцінити її ефективність і визначити напрями для подальшого удосконалення;

– уточнено місце, роль і зміст традиційних та інноваційних підходів до гуманітарної освіти й гуманістичного виховання у спортивній підготовці юних футболістів. До традиційних підходів віднесено: класичні навчальні програми, формування цінностей через процес спортивної підготовки, патріотичне виховання через вивчення історії та традицій вітчизняного футболу, залучення батьків у процес виховання; до інноваційних – використання цифрових освітніх платформ, гейміфікацію, ментального коучинг, інтерактивні освітні програми та мультимедійні технології; інтегроване навчання;

– розроблено практичні рекомендації для чотирьох ключових груп: керівників клубів, тренерів, батьків і самих юних футболістів щодо впровадження гуманітарної та гуманістичної складових в освітньо-тренувальний процес. Вони спрямовані на формування морально здорового мікроклімату в команді, розвиток етичної поведінки, комунікативних навичок, підтримку дітей у навчанні, розвиток емоційного інтелекту та готовності до співжиття в соціумі;

– доповнено наукові уявлення про соціальну значущість гуманітарної освіти й гуманістичного виховання у спортивному контексті, зокрема у футболі, як важливому інструменті формування цінностей, громадянської свідомості та інтелектуального розвитку підлітків. Показано, що футбол не лише сприяє фізичному вдосконаленню, а й є засобом виховання відповідального члена суспільства, здатного діяти на засадах справедливості, поваги й толерантності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у сприянні поширенню гуманістичних цінностей та гуманітарних знань серед юних футболістів;

– у можливості використання запропонованої структурно-функціональної моделі гуманітарної освіти та гуманістичного виховання юних футболістів в системі їх спортивної підготовки у роботі ДЮСШ;

– у можливості використанні матеріалів дисертаційного дослідження для розробки нових навчальних програм з футболу та навчально-методичних посібників для тренерського складу.

Матеріали дисертаційного дослідження дозволили вдосконалити:

– викладання навчальної дисципліни: «Олімпійський спорт» у Національному університеті фізичного виховання і спорту;

– процес підготовки футболістів у: Комплексній ДЮСШ «Чемпіон», м. Київ; у футбольному клубі «Вікторія», м. Обухів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основні наукові положення дисертаційного дослідження обґрунтовані актуальністю обраної теми та підтверджені ґрунтовною науково-аналітичною базою. Об'єкт і предмет дослідження повністю узгоджуються з метою й завданнями роботи. Послідовність і логіка етапів дослідження витримані згідно із загальною концептуальною побудовою. Достовірність теоретичних і практичних результатів забезпечується адекватністю застосованих методів дослідження. Висока релевантність отриманих даних підтримується широким спектром опрацьованих джерел. Надійність результатів посилена тривалістю наукової роботи (2021–2025 рр.), а також участю оптимальної кількості експертів і респондентів із 12 міст України.

Характеристика основних положень роботи. Матеріали дисертаційного дослідження викладено на 226 сторінках друкованого тексту державною мовою. У структурі дисертаційної роботи виділено: анотацію двома мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, вступ, п'ять розділів та висновки до них, загальні висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел (197 найменувань), а також 8 додатків. Цифровий матеріал дисертації проілюстровано 6 таблицями та 59 рисунками.

У **вступі** автором обґрунтовано актуальність дослідження; зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та особистий внесок здобувачки; наведено дані про публікації та апробацію результатів дослідження, практичне значення отриманих результатів дослідження; відображено данні про структуру та обсяг дисертації.

У Розділі 1 «**Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання у системі підготовки футболістів**» проаналізовано проаналізовано значення гуманітарної освіти у формуванні особистості спортсмена, акцентуючи увагу на її ролі у розвитку моральних цінностей, критичного мислення, комунікативних навичок і соціальної відповідальності. Встановлено, що гуманізація освітнього процесу у спортивному середовищі сприяє самореалізації та творчому потенціалу юних футболістів.

Досліджено концептуальні засади гуманістичного підходу в спорті, зокрема педагогічні ідеї П'єра де Кубертена, які підкреслюють значення спорту як засобу морального вдосконалення, соціального згуртування та виховання високих етичних норм. З'ясовано, що сучасна спортивна система стикається з низкою викликів – комерціалізацією, моральною девальвацією, інформаційним тиском і дефіцитом гуманітарного компоненту в навчальних програмах.

На основі теоретичного аналізу зроблено висновок, що для забезпечення гармонійного розвитку особистості юного спортсмена необхідно переосмислити зміст навчальних програм у ДЮСШ, збагативши їх гуманітарним змістом. Це дозволить сформувати у футболістів гуманістичне світосприйняття, сприятиме більш ефективній соціальній адаптації та побудові життєвих орієнтирів поза межами спортивної кар'єри.

Результати досліджень Розділу 1 представлено в **2 публікаціях**.

У Розділі 2 «**Методи й організація дослідження**» представлено методи, які було використано для розв'язання мети і завдань дисертаційної роботи: аналіз літературних джерел, документальних матеріалів та інформації з мережі Інтернет; опитування; експертне опитування; структурно-функціональний аналіз; моделювання; методи математичної статистики.

Розкрито організацію дисертаційного дослідження, яке було проведено протягом 2022-2025 рр., та складалось з 3 етапів.

У Розділі 3 дисертаційної роботи «**Предметна галузь гуманітарної освіти й гуманістичного виховання та перспективи їх впровадження для вдосконалення системи підготовки юних футболістів**» автором зроблено всебічний аналіз ролі футболу як соціального феномену, що активно впливає на різні сфери суспільного життя з акцентом на значущості футболу не лише як виду спорту, а як ефективного засобу соціалізації, що сприяє об'єднанню людей, подоланню дискримінації та формуванню толерантного середовища.

Представлений здобувачем матеріал висвітлює потенціал футболу, як дієвого інструменту досягнення цілей сталого розвитку суспільства на період до 2030 року задекларованих ООН, охопивши такі аспекти, як екологія, економіка, освіта протягом життя, інклюзивність тощо. Автором зроблено висновки про перспективи використання футболу як платформи для просування гуманістичних цінностей.

Особливої уваги заслуговує підрозділ 3.3., у якому здобувачем представлено емпіричний аналіз результатів дослідження за участі трьох груп респондентів – юних футболістів, їхніх батьків та тренерів. Це дозволило автору глибше виявити роль гуманітарної освіти у формуванні морально-зрілої, соціально відповідальної особистості спортсмена. Автором зроблено аргументовані висновки про доцільність посилення гуманістичної складової в підготовці юних футболістів.

Результати досліджень Розділу 3 представлено в **3 публікаціях.**

У Розділі 4 дисертаційної роботи «**Напрями підвищення ефективності гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у системі підготовки юних футболістів**» автором зроблено всебічний аналіз напрямів підвищення ефективності гуманітарної освіти та гуманістичного виховання у системі підготовки юних футболістів; закцентовано увагу на важливості інтеграції морально-етичних, соціальних і культурних компонентів у загальну структуру спортивної підготовки.

Автором зроблено ґрунтовний аналіз ключових перешкод, що ускладнюють впровадження гуманітарної складової в діяльність ДЮСШ: відсутність методичної підтримки, обмежений доступ до сучасних технологій, дефіцит фахових кадрів і низька мотивація тренерів. Оцінка цих проблем респондентами демонструє високий ступінь усвідомлення складності ситуації та водночас вказує на потенційні вектори удосконалення.

Здобувач обґрунтував доцільності поєднання традиційних та інноваційних підходів у реалізації гуманітарної освіти. Використання цифрових платформ, гейміфікації та мультимедійних ресурсів значно підвищує мотивацію юних спортсменів, сприяє розвитку критичного мислення і кращій адаптації до змін середовища.

Особливої уваги заслуговує структурно-функціональна модель гуманітарної освіти та гуманістичного виховання, розроблена автором. Її апробація на базі футбольного клубу «Вікторія» (м. Обухів) довела її ефективність: зафіксовано підвищення рівня саморефлексії, комунікативних умінь та соціальної відповідальності юних футболістів.

Результати досліджень Розділу 4 представлені в **2 публікації**.

У Розділі 5 дисертаційної роботи «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» автором проведено узагальнення теоретичного аналізу та представлено основні результати дослідження, які зіставлені з наявними науковими даними, доповнюють та осучаснюють наукові пошуки. Висвітлено результати які отримані вперше та мають наукову новизну.

У **висновках** дисертаційного дослідження викладено основні результати роботи щодо поставленої мети та завдань.

Практичні рекомендації, розроблені здобувачем орієнтовані на чотири ключові цільові групи: керівників спортивних клубів, тренерів, батьків і самих юних футболістів. Рекомендації відзначаються чіткою структурою та відповідністю потребам кожної з груп.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 5 наукових працях: серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях України; 2 публікації апробаційного характеру, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Окрім цього основні результати наукових пошуків і практичних доробків дисертаційної роботи оприлюднено на конференціях міжнародного рівня: XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та

олімпійський рух» (Київ, 30 листопада 2023 р.); XVII Міжнародній 31 конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 травня 2024 р.); VII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 29-30 листопада 2023 р.), VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 20-21 листопада 2024 р.), Міжнародному науковому конгресі «Спорт, олімпізм, здоров'я» (Кишинів, Республіка Молдова, 15-17 вересня 2022 р.).

Зауваження щодо змісту дисертації та анотації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу можна зробити деякі зауваження та дискусійні питання, які не знижують наукових здобутків:

1. У дисертаційній роботі поняття «дитячо-юнацькі спортивні школи», «спортивні клуби» та «спортивні секції з футболу» використовуються як синонімічні, хоча кожна з цих установ має відмінну організаційну структуру, функціональне призначення та підпорядкування. Доцільним було б більш детально окреслити відмінності між ними, що сприяло б точнішому термінологічному апарату роботи та дозволило б дотримуватись у подальшому єдиного підходу до вживання термінів.

2. У розділі 2 вказано на використання методу бесіди для уточнення та доповнення інформації, отриманої в результаті аналізу літературних і документальних джерел, а також даних з мережі Інтернет. Вважаємо за необхідне конкретизувати зміст запитань, поставлених під час бесід, а також навести узагальнені результати, отримані за допомогою цього методу, що підвищило б прозорість і наукову обґрунтованість висновків.

3. Матеріал, що міститься у розділі 3.1. значною мірою базується на аналізі літературних джерел, тому, представлений матеріал доцільно було б розмістити у першому розділі дисертаційної роботи.

4. На стор. 155, у висновках до розділу 3, представлено лише загальні результати анкетування, однак відсутній аналітичний підсумок, який би інтерпретував ці результати й показав їх прикладну цінність.

5. В тексті роботи зустрічають окремі граматичні та стилістичні помилки та огріхи.

Висновок.

Дисертаційна робота **Костюченка Вадима Костянтиновича** за темою «**Гуманітарна освіта та гуманістичне виховання в системі підготовки юних футболістів: традиційні та інноваційні підходи**», відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759 та вимогам Порядку присудження ступеня філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:
доцент кафедри спорту та фітнесу
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича,
кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент Ярослав ГАЛАН

Підпис Галана Я. засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Дмитровська Я.
"19" червня 25